

LIETUVOS RESPUBLIKOS APLINKOS MINISTRAS

**ĮSAKYMAS
DĖL TETERVINO (*TETRAO TETRIX*) APSAUGOS PLANO PATVIRTINIMO**

2017 m. liepos 11 d. Nr. D1-598
Vilnius

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių įstatymo 9 straipsnio 3 dalimi ir Saugomų rūšių apsaugos planų rengimo ir tvirtinimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2010 m. birželio 2 d. įsakymu Nr. D1-463 „Dėl Saugomų rūšių apsaugos planų rengimo ir tvirtinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 3 punktu, t v i r t i n u Tetervino (*Tetrao tetrrix*) apsaugos planą (pridedama).

Aplinkos ministras

Kęstutis Navickas

TETERVINO (*TETRAO TETRIX*) APSAUGOS PLANAS

I SKYRIUS TETERVINO, JO POPULIACIJOS, BUVEINĖS APRAŠYMAS

Tetervino apibūdinimas

1. Tetervinas (*Tetrao tetrix* L.) priklauso paukščių (Aves) klasei, vištinių paukščių (Galliformes) būriui, tetervinių (Tetraonidae) šeimai, tetervinų (*Tetrao*) genčiai. Tai antras pagal dydį vištinių paukščių būrio paukštis, perintis Lietuvoje, kurio kūno ilgis 49–60 cm (patino) ir 40–45 cm (patelės), ištiestų sparnų mostas siekia 65–80 cm. Tetervinas sveria apie 1,1–1,4 kg. Patelės mažesnės ir lengvesnės, sveria 0,75–1,1 kg. Tetervino patino kūno danga juoda, kaklas ir pagurklis violetinio atspalvio, pauodegio plunksnos ir sparnų apatinė pusė baltos spalvos, sparnų viršutinių dengiamųjų plunksnų pakraščiai su balsvomis juostelėmis, kraštinės uodegos plunksnos ilgesnės už vidurines ir išlinkusios lyros pavidalu, virš akių ryškūs raudoni antakiai, sudaryti iš pailgų odos karpelių, pastaibis plunksnotas. Patelės krūtinė ir visa kūno apačia vienodai ruda, rusvai pilka, dryžuota, sparnų viršutinių dengiamųjų plunksnų pakraščiai su siauromis balsvomis juostelėmis, matomomis paukščiui skrendant, pauodegys baltas, uodega nedaug iškirpta. Tetervinų akys juodos, snapas tamsus. Jaunikliai panašūs į patelę, tik blankesnių spalvų, pūkinis apdaras gelsvai rusvas.

Tetervino buveinės aprašymas

2. Lietuvoje tetervino veisimosi buveinių ištirtumo lygis yra pakankamas, nes duomenys apie jų tipus rinkti nuo ~ 1962-ųjų metų. Lietuvoje tetervinas yra mozaikiško kraštovaizdžio paukštis, vengiantis didelių vientisų miško masių. Ši rūšis susijusi su ankstyvų sukcesinių stadijų, įvairaus drėgnumo buveinėmis, kurioms būdinga mišku neapaugusi aplinka. Tetervino veisimosi buveinės svarbiausias komponentas yra tuokvietė. Tetervinas įsikuria aukštapelkėse, tarpinio tipo pelkėse, kuriose yra didelių plynių. Tokios pelkių vietos dėl drėgmės pertekliaus paprastai apaugę tik pavieniais žemaūgiais pelkiniais beržais ir pušimis, dominuoja būdinga pelkinė augalija su ištisine kiminių danga. Taip pat veisiasi ir agrokraštovaizdyje, t. y. negausiai krūmais apaugusiose pievose, ganyklose. Tuokvietės aptinkamos ir didelėse miško kirtavietėse, gaisravietėse, didelėse miško laukymėse su atvirų smėlynų plotais, menkai apaugusiais viržiais ir smiltyniniais šepetukais. Netoliese tuokviečių paprastai turi būti dideli derančių beržynų plotai, nes jie svarbūs tetervino mitybai žiemą. Lizdai dažniausiai aptinkami iki 1 kilometro atstumu nuo tuoktaviečių. Rudeniop pavieniai tetervinai telkiasi į didesnius būrius ir taip pat laikosi atviresnėse vietovėse.

Apie mitybos buveines galima spręsti iš paukščių laikymosi vietų netoli žinomų tuokviečių ar perimviečių. Šiltuoju metu tetervino mitybinės buveinės yra pelkėse ar joms gretimose vietovėse, kur jie minta mėlynių, bruknių, spanguolių, vaivorų ugliais, lapeliais ir vaisiais, viržių, šviežių beržų, juodalksnių lapais. Vasarą tetervinas taip pat lesa įvairius vabzdžius. Nėra pakankamai duomenų apie paukščių individualių teritorijų dydį, mitybos buveinių erdvinį pasiskirstymą veisimosi, po veisimosi ir žiemojimo periodais. Taip pat nėra duomenų apie kaimyninių tuokviečių erdvinę struktūrą ir jų naudojimo dinamiką.

Tiesioginių konkurentų tetervinas veisimosi, mitybos vietose neturi. Lokaliai tetervinus iš tuokviečių išveja ar net užmuša gargatūnai, kurie yra kurtinio ir tetervino hibridai. Trikdymas, tiesioginis dėčių sunaikinimas veisimosi metu susijęs su miško ruoša, žmonių rekreacine veikla veisimosi buveinėse tetervino veisimosi metu. Tetervinui tinkamiausios buveinės susikongrėgavusios rytų, pietryčių ir pietų Lietuvoje (Ignalinos, Švenčionių, Vilniaus, Šalčininkų,

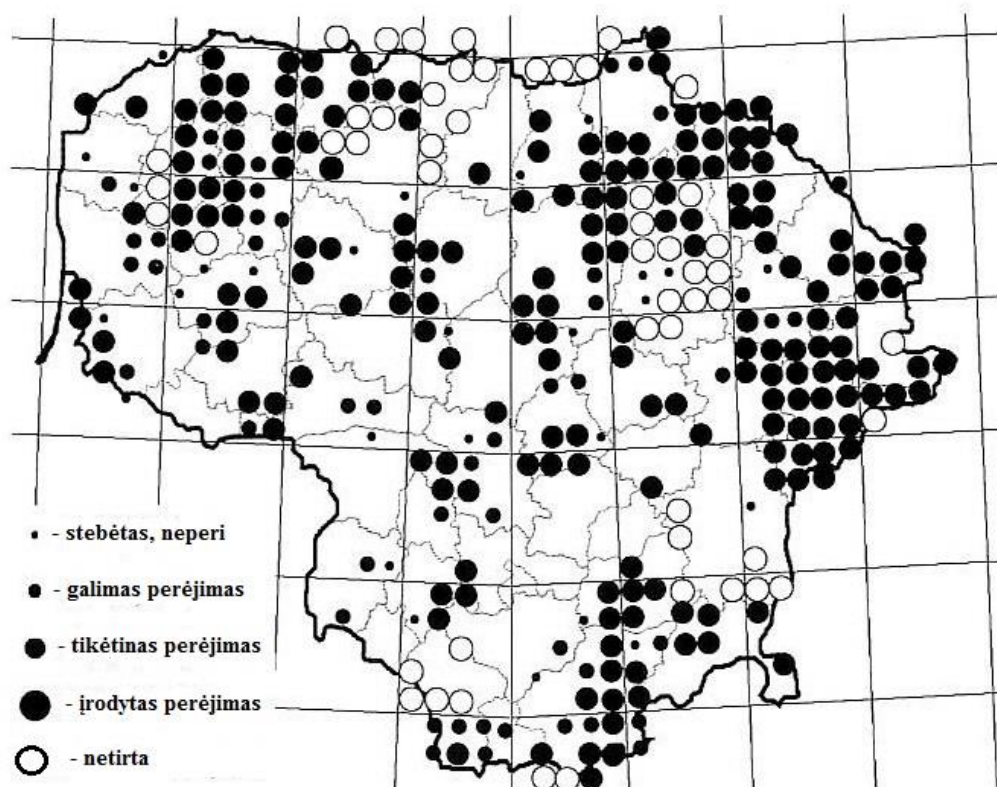
Varėnos rajonai), vakarų Lietuvoje (Telšių, Plungės, Mažeikių, Akmenės rajonai). Likusioje šalies dalyje tinkamos buveinės labiau izoliuotos, susijusios su didesnėmis ar mažesnėmis pelkėmis, durpynais.

Tetervino paplitimas, populiacijos dydis, buveinių užimamas plotas ir pokyčiai Lietuvoje

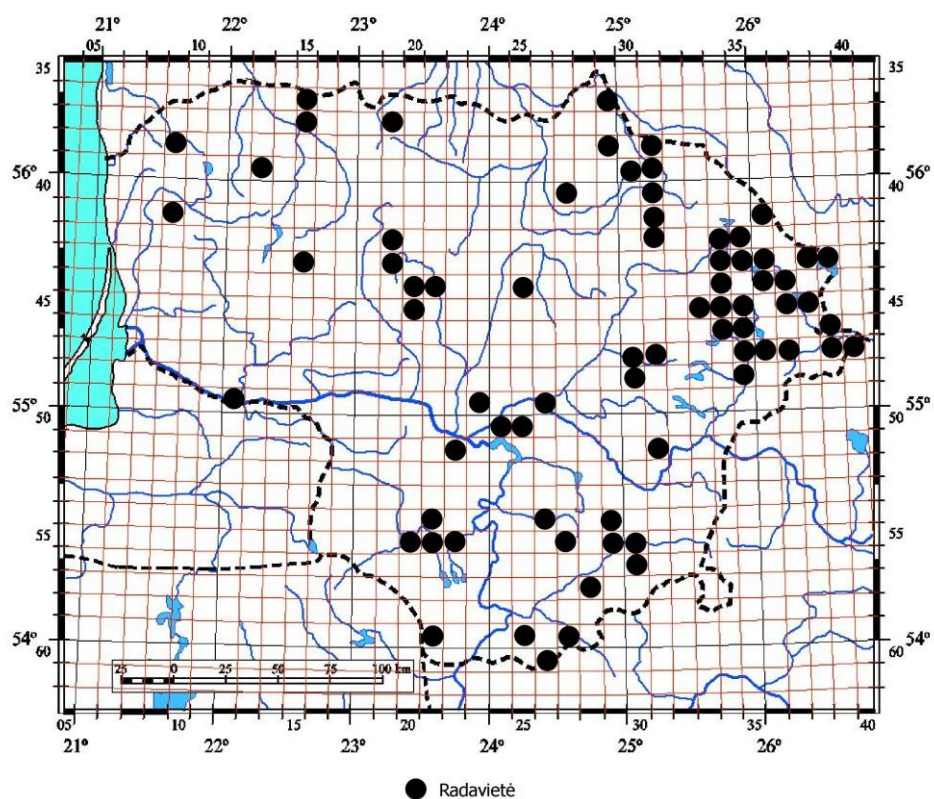
3. Lietuvos Respublikos teritorijoje tetervinas paplitęs fragmentiškai. XX a. pirmojoje pusėje tetervinas buvo įprastas paukštis šalies teritorijoje. Nuo XX a. vidurio tetervino gausa ėmė smarkiai kristi. 1995–2000 m. laikotarpiu tetervinas buvo aptinkamas visoje šalies teritorijoje, išskyrus Pagėgių ir Kalvarijų savivaldybes (1 pav.). Pastaraisiais metais lokaliai aptiktas 26 rajonuose ir savivaldybėse, kiek gausnis Vilniaus, Alytaus, Utenos ir Šiaulių apskrityse (2 pav.).

Tadas Ivanauskas tetervinų skaičių 1948–1955 m. Lietuvoje vertino tarp 10850 ir 14490 paukščių. T. Ivanauskas 1957 m. teigė, kad tetervinas Lietuvoje paskutiniaisiais metais ėmė sparčiai mažėti. Vytautas Logminas 1961 m. populiaciją šalyje vertino iki 21575 tetervinų. Vėlesniais metais populiacijos įverčiai mažėjo: 1971 m. ~ 13000 tetervinų, 1981 m. – 5800, 1985 m. – 7000. Remiantis Europos Sąjungai teikta 2008–2012 m. ataskaita apie į 2009 m. lapkričio 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2009/147/EB dėl laukinių paukščių apsaugos (OL 2010 L 20, p.7) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2013 m. gegužės 13 d. Tarybos direktyva 2013/17/ES (OL 2013 L 158, p. 193) (toliau – Paukščių direktyva), įrašytų perinčių rūšių gausą, Lietuvos populiacija įvertinta 1500–3000 patiniais (laikoma, kad patinai sudaro 70 proc. populiacijos). Naujausiais 2013–2017 m. tyrimų, vykdytų rengiant Lietuvos perinčių paukščių atlasą, duomenimis, populiacijos dydis vertinamas 1500–2000 patinų, o populiacijos gausa laikoma mažėjančia. Maždaug per penkis dešimtmečius tetervinų skaičius Lietuvoje galėjo sumažėti iki 10 kartų.

Didžiausia tetervino patinų koncentracija šiuo metu yra Vilniaus, Alytaus, Utenos ir Šiaulių apskrityse. Šiame regione aptinkami apie du trečdaliai nacionalinės populiacijos. Bendras rūšies dabartinio paplitimo ištirtumo lygis Lietuvoje atspindi nacionalinės populiacijos pasiskirstymą šalies teritorijoje, tačiau tikslios radavietės ir patinų skaičius jose yra nepakankamai žinomas. 1995–2000 m. tyrimų duomenimis, tetervinui tinkamo kraštovaizdžio plotas Lietuvoje sudarė apie trečdalį šalies ploto, tačiau nenustatytas tetervino buveinės plotas tame kraštovaizdyje. Tetervinas įsikuria nestabiliose buveinėse (aukštapelkių ir tarpinių pelkių plynėse (pirminė optimali rūšies buveinė)) bei apypelkio laukuose, pievose (antrinė suboptimali rūšies buveinė). Optimalių rūšių buveinių plotai mažėja dėl pelkių sausėjimo, užaugimo, o suboptimaliose buveinėse vyksta žemėnaudų pokyčiai: pievų suarimas, užsodinimas mišku ar savaiminis užaugimas. Kadangi rūšies populiacija yra mažėjanti, todėl buveinių ploto sumažėjimas pastaraisiais dešimtmečiais laikytinas reikšmingu.

1 pav. Tetervino aptikimo vietų pasiskirstymas Lietuvoje, remiantis Lietuvos perinčių paukščių atlaso duomenimis, surinktais 1995–2000 metais.

2 pav. Tetervino aptikimo vietų pasiskirstymas Lietuvoje, remiantis Lietuvos perinčių paukščių atlaso duomenimis, surinktais 2013–2017 metais.

Saugomų rūšių informacinėje sistemoje (toliau – SRIS) apie tetervino registracijos atvejus yra 347 įrašai (prisijungta 2017-05-14). SRIS esantys įrašai stipriai persidengia su Lietuvos perinčių paukščių atlaso duomenis, todėl atskirai šie duomenys neanalizuojami. Remiantis 1995–2000 m. atliktų skirtingų tyrimų apibendrintais rezultatais, tetervinų populiacijos dydžio įvertis buvo 2000–3000 patinų, 2008–2012 m. – 1500–3000, o 2013–2017 m. – 1500–2000 patinų. Populiacijos pokytį optimaliose buveinėse geriausiai iliustruoja stebėjimai septyniose svarbiausiose tetervino radavietėse Lietuvoje, kuriose vykdomas valstybinis aplinkos monitoringas (t. y. Adučiškio-Guntauninkų miškai, Čepkelių ir Kamanų pelkės, Dainavos ir Rūdninkų girios, Žuvinto biosferos rezervatas (Žuvinto, Žaltyčio ir Amalvo pelkės) ir Praviršulio tyrelis). Iki 2004 m. šiose radavietėse tetervinų populiacija buvo vertinama ne mažiau kaip 305 patiniais, 2012 m. – tik 120–149 patiniais. Paplitimo arealo Lietuvos teritorijoje ir populiacijos įverčio pokyčiai bei tetervinų stebėjimai didžiausiose radavietėse per pastaruosius du dešimtmečius rodo spartų tetervino populiacijos dydžio ir paplitimo mažėjimą. Per pastarąjį penkmetį rūšies paplitimo ištirtumas Lietuvoje nepakankamas – trūksta duomenų iš kai kurių šiaurės, vidurio, vakarų Lietuvos rajonų ar jų dalių. Taip pat trūksta duomenų apie patinų gausą kai kuriose žinomose tuokvietėse.

Tetervino paplitimas, populiacijos dydis, buveinių užimamas plotas ir pokyčiai Europoje ir visame areale

4. Tetervinas paplitęs Eurazijoje nuo Britų salų, Skandinavijos iki Tolimųjų Rytų, Korėjos pusiasalio. Rūšies arealas apima Palearktikos miško ir miškastepės zonas. Šiaurėje arealas siekia Kolos pusiasalį, Baltąją jūrą, Poliarinį Uralą, Obės, Jenisejaus žemupį. Į pietus paplitęs iki Korėjos, Mongolijos, Kazachijos, Tian Šanio, Karpatų ir Alpių kalnų. BirdLife International duomenimis, pasaulinę rūšies populiaciją 2015 m. sudarė 8 000 000–14 000 000 suaugusių individų arba 5 600 000–9 800 000 patinų. Visas rūšies gyvenamas arealas užima 25 600 000 km² plotą, populiacijos gausa mažėja. Europos tetervino populiacija, kuri sudaro apie 30 proc. rūšies pasaulinės populiacijos, vertinama 2 450 000–4 080 000 suaugusių individų. Europoje tetervino buveinės užima didesnę nei 4 000 000 km² bendrą tinkamą plotą. Lietuva yra šiaurės vakarinėje tetervino paplitimo arealo dalyje ir užima 1,6 proc. rūšies europinio arealo.

Pastaraisiais dešimtmečiais stebimas rūšies individų gausos mažėjimas visoje Europoje, išskyrus Alpes ir šiaurinę Europos dalį. Po buvusio tetervinų išplitimo 19 a., rūšies individų gausa centrinėje Europoje mažėjo: Danijoje – nuo 2500 patinų 1964 m. sumažėjo iki 280–360 patinų 1977 m., Olandijoje gausa per tą patį laikotarpį sumažėjo nuo 3000 iki 280–360 patinų. Alpėse tetervino populiacija vis dar yra stabili: Alpių Prancūzijos dalyje ją sudaro mažiau nei 1000 patinų, apie 40 000 patinų Alpių Italijos dalyje ir apie 14 000 jų gyvena Austrijos Alpėse, o visoje Austrijoje yra apie 26 000 tetervino patinų. Nuo 1980 iki 2004 m. Europoje šių paukščių sumažėjo dar apie 20 proc. Rusijoje populiacijos gausumas ir arealas mažėja pietinėje dalyje, bet šių paukščių gausėja šiaurinėse teritorijose. Ukrainoje tetervinų gausa nurodoma nuo 15 000 patinų (2004 m. duomenimis) iki 1 600–3 000 patinų (2017 m. duomenimis), paukščiai aptinkami Polėsėje ir Karpatuose, jų medžioklė uždrausta.

Naujausiais 2017 m. apibendrintais duomenimis europinė tetervino populiacija vertinama 1 220 000–2 040 000 patinų. Daugiausia jų yra Rusijos vakarinėje dalyje – 375 000–950 000 patinų ir Skandinavijoje: Suomijoje – 600 000–710 000 porų, Norvegijoje – daugiau nei 300 000, Švedijoje – 129 000–222 000 patinų. Mažiau tetervinų yra Italijoje – 20 000–24 000, Šveicarijoje – 7500–10 000 ir Prancūzijoje – 6700–9830 patinų.

Europos Sąjungos 27 šalyse tetervino populiacija 2008–2012 m. įvertinta apie 797 000–1 030 000 patinų, daugiausia jų buvo Suomijoje ~ 34 proc. ir Švedijoje ~ 35 proc. visos šios rūšies Europos Sąjungos populiacijos. Centrinės ir Rytų Europos šalyse (Prancūzijoje, Čekijoje, Lenkijoje, Baltijos šalyse) tetervino populiacijų dydis mažėja, kitur jos išlieka stabilios (Austrijoje, Suomijoje, Švedijoje, Vengrijoje, Vokietijoje). Lietuvoje aptinkama maža dalis (3,3 proc.) Europos Sąjungos teritorijoje gyvenančios tetervino populiacijos.

Kaimyninėse Lietuvai šalyse tetervino populiacijos dydis ir būklė, 2017 m. duomenimis, skiriasi. Estijoje tetervino populiacijos gausa yra apie 4 000–6 000 patinų, nustatyta, kad rūšies populiacija nuo 2000 m. sumažėjo 20–50 proc. Latvijoje populiacija įvertinta 5 885–15 196 patinų ir yra pakankamai stabili. Gausiausia žinoma tetervinų radvietė Latvijoje – Teiču valstybinis rezervatas, kurio pelkėse ir jas supančiuose miškuose nustatyta 12 tuokviečių, o jose vienu metu susirenka iki 200–250 patinų, gausiausioje tuokvietėje suskaičiuojama 30–40 patinų. Baltarusijoje rūšies populiaciją šiuo metu sudaro apie 18 000 patinų, o jos gausa nuo 2000 m. sumažėjo 30 proc. Kaliningrado srityje registruojamos pavienės tetervinų poros, duomenų apie jų būklę nėra. Lenkijoje tetervino populiacija ir toliau mažėja, ją tesudaro 250–300 patinų, o jos gausa nuo 2000 m. sumažėjo 70 proc.

Duomenų apie tetervino populiacijas Azijoje nepakanka. Preliminariais vertinimais, šių paukščių gausumas gali siekti iki 9 600 000 patinų visoje Rusijoje (kartu su Tolimųjų Rytų regionu), daugiau nei po 200 000 patinų aptinkami Kazachijoje ir Kirgizijoje, o Mongolijoje, Kinijoje ir Šiaurės Korėjoje tetervino populiacijos gausa nenurodoma.

Tetervino biologija

5. Tetervinas – dienis paukštis, didesnę gyvenimo dalį praleidžiantis ant žemės, nors žiemą maitinasi medžiuose, ypač beržuose. Žeme bėgioja greitai, kyla triukšmingai, skrenda gana greitai ir lengvai. Lytiškai subręsta jau pirmaisiais metais, tačiau poruojasi dažniausiai antraisiais gyvenimo metais. Metinis paukščių išgyvenamumas yra iki 40–60 proc. Laisvėje gyvenančių tetervinų vidutiniška gyvenimo trukmė būna 10 metų, dažnai jie gyvena tik 3–5 metus. Viena žieduota patelė išgyveno 5,5 metų.

Tetervinai veisimosi vietose gyvena ištisus metus. Tetervinai porų nesudaro, yra poligamai. Tetervinų veisimosi sezonas prasideda tuoktuvėmis, kurios vyksta lygiose, augmenija nelabai apaugusiose vietose. Lietuvoje tetervinų tuoktuvės dažnai vyksta dirbamuose laukuose ir pievose (38 proc.), krūmynuose ir miško aikštelėse bei kirtavietėse ir gaisravietėse (po 31 proc.). Tuoktuvių pradžia priklauso nuo pavasario eigos. Pirmąsias giesmes galima išgirsti kovo viduryje ar kiek anksčiau. Patino giesmė – savotiškas burbuliavimas ir čiuksėjimas. Burbuliavimas girdimas iki 2–3 km atstumu. Čiuksėdamas patinas dažnai pašoka kelis metrus aukštyr ir garsiai plasnodamas kiek paskrenda. Tuoktuvių pradžia priklauso nuo pavasario eigos (paprastai jos vyksta kovo viduryje ar kiek anksčiau). Daugiausia tuoktuvių vyksta balandžio mėn.–gegužės pirmojoje pusėje. Iš pradžių patinai gieda saulei patekėjus, vėliau – dar neišaušus, apie pusantros valandos iki patekant saulei. Į tuoktuvių vietą paukščiai atskrenda anksti ryte, visiškoje tamsoje. Tuoktuvės vyksta ant žemės, retais atvejais patinai gali burbuliuoti tupėdami medžiuose. Tuoktuvės tęsiasi vidutiniškai 75 (66–82) dienas, ant žemės arba medžiuose. Lietuvoje tuoktuvių vietoje paprastai būna vienas patinas (62,1 proc.), kartais du (20,8 proc.), rečiau trys (8,6 proc.) ar keturi, penki patinai (3,4 proc.). Patelė lizdą įsirengia netoli tuokviečių tarp krūmų ir senų žolinių augalų. Lizdas – nedidelė duobutė, jo skersmuo 22–27 cm. Pati gūžta būna 13–17 (24) cm skersmens ir 7–9 (4–12) cm gylio. Lizdo duobutės dugną ir šonus patelė iškloja sausais varpinių žolių stiebais, lapais, plonomis šakelėmis. Gūžtoje būna nedidelė smulkių plunksnų priemaiša. Lizdo vieta pasirenkama prie viršių, žolių kupstų, kelmų, medžių stiebų ar kitos natūralios priedangos, pritaikant jį prie aplinkos. Lietuvoje tetervinai kiaušinius pradeda dėti balandžio pabaigoje ar gegužės pradžioje. Dėtyje būna 5–12, dažniausiai 8 rausvai pilkšvi su rusvomis dėmelėmis ir taškais taisyklingos ovalios formos kiaušiniai. Kartais lizdai su kiaušiniais randami ir birželio mėnesį, tuomet juose būna po 5–7 kiaušinius. Peri tik patelė 24–28 dienas nuo paskutiniojo padėto kiaušinio. Jaunikliai ritasi dažniausiai birželio pirmojoje pusėje ir jau pirmąją dieną apleidžia lizdą. Tetervinai per metus išaugina vieną jauniklių vadą. Sėkmingai jauniklius Lietuvoje išperi apie 65 proc. perėti pradėjusių tetervinų patelių, o iki rugpjūčio pabaigos išgyvena maždaug tik trečdalis išperėtų jauniklių (Suomijoje sėkmingai jauniklius išperi apie 71 proc. perėjusių patelių, o iki rugpjūčio pabaigos išgyvena apie 62 proc. išperėtų jauniklių). Jaunikliams pirmiausia pradeda augti sparnų ir uodegos plunksnos. Savaitės amžiaus jaunikliai jau bando skraidyti ir gali tūpti ant medžių šakų, dviejų

savaičių amžiaus jaunikliai gali nuskristi didesnius atstumus, o po mėnesio jie jau neatsilieka nuo patelės. Vadoje jaunikliai laikosi daugiau nei mėnesį, kartais iki vasaros pabaigos. Tetervino jauniklių dispersija prasideda, kai jaunikliai pasiekia 3 ir daugiau mėnesių amžių.

Tetervino dėtims ir vadoms didelę grėsmę kelia natūralūs priešai, nepalankios oro meteorologinės sąlygos, gaisrai. Dėl miško ruošos, gyvulių ganymo ir gaisrų sunaikinama apie 30 proc. tetervinų lizdų. Varniniai, plėšrieji paukščiai, kiaunės, mangutai, barsukai ir šernai gali užpulti ne tik jauniklius, bet ir perinčias pateles. Nuo plėšrūnų kasmet žūva apie 20 proc. jauniklių, dažnai lyjant ir esant šaltam orui žūva 3–40 proc. jauniklių. Pabaidyti žmonių ar miško kirtimų tetervinai gali pakeisti įprastas tuokvietes ir perėjimo vietas. Daug kur nuolatinės tuokvietės negali formuotis dėl per mažo patinų skaičiaus. Svarbus miško darbų ribojimas tuokviečių bei aplinkinėse teritorijose veisimosi metu, atvirų plotų pelkėse, pamiškėse išsaugojimas ir plėšrūnų gausumo reguliavimas.

Tetervino mityba, žiemojimas, migracija

6. Tetervinas minta daugiausia augaliniu maistu, kuris sudaro 95,6 proc. viso jo raciono. Mitybos spektras priklauso nuo metų laiko. Vasarą tetervinai maitinasi ant žemės, o žiemą maitinasi tupėdami medžiuose. Pavasarį ir vasarą tetervinai lesa įvairias vegetatyvines augalų dalis, vabzdžius, rudenį – įvairias sėklas, grūdus laukuose, uogas. Žiemą minta medžių (daugiausia beržo, alksnio, pušies, kadagio) pumpurais, žirginiais, vaisiais ir uogomis, iš po sniego išsikasa žolių ir puskrūmių lapelius, pumpurus, išlikusias įvairias uogas. Raumeniniame skrandyje tetervinai nuolat kaupia smulkius akmenėlius, kurių pagalba trina virškinamą maistą. Jaunikliai minta daugiausia įvairiais vabzdžiais, jų lervomis, vikšrais, ypatingai daug sulesia skruzdėlių, vėliau jie lesa uogas, žolių pumpurus, žiedus, lapelius, net kaulavaisius ir riešutėlius. Tiesioginių konkurentų mitybos objektams tetervinai Lietuvoje neturi dėl rūšiniu požiūriu labai plataus mitybos raciono. Panašiu maistu minta gimininga rūšis – kurtinys (*Tetrao urogalus* L.), kuris Lietuvoje yra daug retesnis.

Tetervinas visame savo areale sėslus, beveik nemigruojantis, individų grupėmis žiemojantis paukštis. Lietuvoje žiemos metu tetervinai susirenka žiemoti į kelių – keliolikos individų grupes ar pulkelius. Tuo metų laiku gyvena atvirose vietose ant žemės, nesislapsto. Didelių šalčių ir pūgų metu, krisdami nuo medžių arba skrisdami, sminga į sniegą ir, prasikasę 1–3 m ilgio tunelius, ten nakvoja arba pralaukia šalčius.

Sėslumą lemia suaugusių, į tuokvietes susirenkančių ir perinčių paukščių teritoriniai ryšiai. Didžiausiu teritoriniu stabilumu pasižymi vyresni individai, kurie yra konservatyvūs pasirinktos buveinės ar tuokvietės atžvilgiu. Tuokvietė ir jos artimiausia aplinka išlieka kaip traukos centras visus metus, todėl netoli jos pavieniai tetervinai ar nedidelės jų grupės matomi dažniau nei kitur aplinkoje. Tuoktuvių metu tuokvietėje susirenka maksimalus paukščių skaičius, todėl populiacijos gausumas tiksliausiai nustatomas būtent šiuo metu.

Pavienių paukščių ar jų grupių judėjimui, tuokviečių ir veisimosi teritorijų kaitai įtakos gali turėti mitybinių teritorijų pokyčiai, trikdymas, naujų tuokvietėms tinkamų teritorijų susiformavimas. Didesne sklaida pasižymi gausesnės vietinės populiacijos, iš kurių jaunų paukščių perteklius pasklinda į mažiau tinkamas periferines veisimosi teritorijas, sudarydamas satelitines tuokvietes. Todėl tetervinų gausos metais šie paukščiai nepaisant sėslumo gali periodiškai užimti mažiau tinkamas buveines. Mažesnės tetervinų gausos metais tokios veisimosi vietos su satelitinėmis tuokvietėmis neišsilaiko, paukščiai neretai žūsta arba pasitraukia. Žuvusius tetervinus pakeičia nauji šios rūšies individai – pirmiausia pagrindinėse, o, esant pakankamam gausumui, – ir satelitinėse tuokvietėse. Nors ir būdamas sėslus, tetervinas gali nuskristi net ir šimtus kilometrų (pvz., esant didesniai patelių gausumui, jos gali įsikurti vietovėse, kuriose yra mažiau patinų), kartais toks atstumas gali siekti net iki 1000 km (Švedijos pavyzdys). Reguliarios žiemos migracijos registruojamos atskirose Sibiro vietose (Usūrijos, Amūro regionai). Norvegijoje tetervinų patinai klajoja vidutiniškai 1,6 km, o patelės – 4,4 km atstumu nuo veisimosi vietų. Visame rūšies areale didesnių dienos normos judėjimų nenustatyta, išskyrus šiaurės Kazachijos stepes, kur įprasti šių paukščių perskridimai gali būti iki 30 km atstumu.

Tetervino tarptautinis ir nacionalinis teisinis statusas

7. Tetervinas visame savo areale nėra globaliai nykstanti rūšis, saugomas pagal tarptautinius ir nacionalinius teisės aktus.

Ši rūšis įrašyta į Europos laukinės gamtos ir gamtinės aplinkos apsaugos (Bern) konvencijos (toliau – Konvencija) III priedėlį „Globojamos faunos rūšys“. Konvencijos 7 straipsnyje nustatyta, kad kiekviena susitariančioji šalis imasi įstatyminių ir reglamentuotų priemonių, nukreiptų ir reikalingų globoti laukinės faunos rūšis, išvardytas III priedėlyje. Naudojimas laukinės faunos rūšių, išvardytų III priedėlyje, yra reglamentuotas tokiu būdu, kad būtų išlaikytas jų populiacijų egzistavimas už pavojingos ribos, atsižvelgiant į Konvencijos 2 straipsnio nuostatą. Šios priemonės susideda iš draudimo periodo nustatymo ir / arba kitų eksploatavimo ribojimo priemonių; eksploatacijos laiko ar vietovės draudimo, kad būtų sudarytos sąlygos egzistuojančioms populiacijoms išlikti patenkinamame lygyje; reglamentavimo, jei tai reikalinga, parduoti, siūlyti pirkti, įsigyti, transportuoti laukinius gyvūnus – gyvus ir negyvus.

Europos Sąjungoje tetervinas įrašytas į Paukščių direktyvos I priedą, II priedo B dalį ir III priedo B dalį. Paukščių direktyvos 4 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad siekiant užtikrinti, kad I priede minimos rūšys savo paplitimo areale išliktų ir veistųsi, jų buveinėms taikomos specialios apsaugos priemonės. Rūšis pilnai saugoma vakarinėje ir centrinėje Europoje. Kitur Europoje (Austrijoje, Italijoje, Prancūzijoje) tetervino medžioklė yra griežtai reguliuojama. Teritorijose, kur paukščiai medžiojami, vykdomas reguliarus jų monitoringas, įvertinamas produktyvumas ir numatomas leistinių sumedžioti individų (dažniausiai patinų) skaičius.

Lietuvos teritorijoje tetervinas saugomas nuo 1989 m. Šiuo metu tetervinas įrašytas į Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašą, patvirtintą Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. spalio 13 d. įsakymu Nr. 504 „Dėl Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašo patvirtinimo“, ir priskirtas 3 (R) retumo kategorijai. Saugomoms rūšims ir jų buveinėms padarytos žalos apskaičiavimo metodikoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2010 m. liepos 15 d. įsakymu Nr. D1-621 „Dėl Lietuvos saugomoms rūšims ir jų buveinėms padarytos žalos apskaičiavimo metodikos patvirtinimo“, nustatyti baziniai įkainiai už tetervinui, jo kiaušiniui, lizdui ar jaunikliui padarytą žalą. Tetervinas yra įtrauktas į Paukščių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijų, patvirtintų Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2008 m. liepos 2 d. įsakymu Nr. D1-358 „Dėl paukščių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijų patvirtinimo“, 1 priedą „Laukinių paukščių rūšių, kurių apsaugai atrenkamos ir steigiamos paukščių apsaugai svarbios teritorijos sąrašas“.

II SKYRIUS

TETERVINO BUVEINIŲ, RADAVIEČIŲ IR POPULIACIJOS BŪKLĖS LIETUVOJE ĮVERTINIMAS

Buveinių, lizdaviečių apsaugos būklė

8. Tetervino apsaugai Lietuvoje išskirtos septynios saugomos teritorijos – paukščių apsaugai svarbios teritorijos (PAST): Adutiškio-Guntauninkų miškai (LTSVEB008), Čepkelių pelkė (LTVARB002), Dainavos giria (LTVARB005), Kamanų pelkė (LTAKMB001), Rūdinkų giria (LTSALB002), Žuvinto, Žaltyčio ir Amalvo pelkės (LTALYB003) ir Praviršulio tyrelis (LTRADB003). Tai Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ (toliau – „Natura 2000“ tinklas) teritorijos, skirtos perinčių tetervinų apsaugai Lietuvoje. Šios teritorijos įtrauktos į Paukščių apsaugai svarbių teritorijų sąrašą, patvirtintą Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2014 m. kovo 14 d. įsakymu Nr. D1-281 „Dėl paukščių apsaugai svarbių teritorijų nustatymo“. Bendraisiais buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 15 d. nutarimu Nr. 276 „Dėl bendrųjų buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatų patvirtinimo“, nustatyta tetervinų buveinių apsauga.

Nenustatyta, kiek tuokviečių (ir perėjimo vietų) yra nacionalinėse ir europinės reikšmės saugomose teritorijose. Minėtose septyniose perinčių tetervinų apsaugai skirtose teritorijose pagal turimus duomenis aptinkama tik 5–8 proc. šalies populiacijos. Tetervino apsaugos spragų yra tiek saugomose teritorijose, tiek už jų ribų esančiose radavietėse, todėl radaviečių apsaugos būklė šalyje nėra palanki. Tetervino apsaugos spragos sietinos su trim priežastimis. Pirmoji – nepakankamos žinios apie patinų tuokviečių lokalizaciją. Trūkstant žinių apie tuokviečių lokalizaciją, neįmanoma taikyti apsaugos priemonių. Antroji priežastis – nėra tetervinų tuokviečių teisinės apsaugos. Tetervinai tose pačiose vietose formuoja ilgametes tradicines tuokvietes, kuriose yra labai jautrūs trikdymui. Trikdami paukščiai palieka ilgametes tuokvietes ir pasklinda po apylinkes sumažindami poravimosi galimybes. Trečioji priežastis – aukštapelkių ir tarpinių pelkių plynių, tinkamų tetervino tuokvietėms, degradavimas, krūmuotų pievų sunaikinimas.

Populiacijos būklė

9. Tetervinas Lietuvoje paplitęs plačiai, tačiau atskiruose regionuose paplitimas fragmentuotas. Populiacija susitelkusi tik trečdalyje šalies teritorijos. Dėl plataus paplitimo sudėtinga išskirti koncentruotas skaitlingiausias radvietes. Septyniose didžiausiose radvietėse, įtrauktose į „Natura 2000“ tinklą, tetervinų gausa 2012 m. įvertinta taip: Adučiškio-Guntauninkų miškai – 10–20 patinų, Čepkelių pelkė – 7–10, Dainavos giria – 10–13, Kamanų pelkė – 27–30, Rūdninkų giria – 34–40, Žuvinto, Žaltyčio ir Amalvo pelkės – 15–17 ir Praviršulio tyrelis – 17–19 patinų. Taip pat skaitlingiau tetervinas aptinkamas prie kitų didesnių šalies pelkių: Tyrulių, Mūšos tyrelio, Kepurinės, Alionių ir kt.

Ilgalaikės rūšies išlikimo galimybės susijusios su visų didesnių tetervino tuokviečių inventorizacija, jų teisine apsauga, plačiai regione išvystytu gamtotvarkinių priemonių (pelkių plynių atkurimu) tinklu. Ilgalaikėje perspektyvoje intensyvus žemės ūkis vidurio Lietuvoje gali izoliuoti tetervino populiacijas vakarų ir rytų Lietuvoje. Vykdamas reguliarią stebėseną ir laiku identifikavęs grėsmes tetervinui jų paplitimo regione, galima priimti reikiamus sprendimus ir per trumpą laiką realiai įgyvendinti apsaugos priemones svarbiausiose rūšies veisimosi buveinėse. Parenkant vietas, kuriose pirmiausia turi būti vykdomi tetervinų buveinių tvarkymo, atkūrimo ir kiti panašūs projektai, būtina atsižvelgti į tetervinų žinomų tuokviečių būklę arba įvertinti vietas, į kurias labiausiai tikėtinas jų populiacijos plitimas, įgyvendinant apsaugos priemones. Vykdamas rūšies apsaugos projektus ir programas, rekomenduojama orientuotis į Vilniaus, Alytaus, Utenos ir Šiaulių apskritys, taip pat saugomas teritorijas, esančias tarp šių apskričių, panaudojant jas kaip potencialius ekologinius koridorius. Visos žinomos tetervinų tuokvietės nesaugomose teritorijose bet kurioje šalies vietoje yra svarbios rūšies išlikimui šalyje, todėl būtina atlikti tetervino būklės stebėseną, apimančią visas žinomas rūšies tuokvietes tiek saugomose teritorijose, tiek už jų ribų ir, pagal stebėsenos rezultatus nustatčius poreikį, būtina įgyvendinti tetervino apsaugos veiksmus.

Vertinant apibendrintus turimus duomenis, tetervino populiacijos būklė Lietuvoje yra nepalanki. Ją galima laikyti sąlyginai fragmentuota, kuriai yra didelė grėsmė išnykti per trumpesnį ar ilgesnį laiką, jei nebus imtasi apsaugos veiksmų.

Grėsmę keliantys veiksniai

10. Tetervinui grėsmę keliantys veiksniai, jų svarba, aprašymas ir reguliavimo, poveikio sumažinimo galimybės pateikiamos 1 lentelėje.

1 lentelė. Tetervinui grėsmę keliantys veiksniai

Grėsmė	Svarba*	Aprašymas
Optimalių veisimosi buveinių	<i>Kritinė</i>	Tetervino optimali buveinė yra atviros aukštapelkės, tarpinio tipo pelkės, rečiau žemapelkės arba tarp pelkių kompleksų įsiterpusios natūralios pievos. Tokiose buveinėse

degradacija		esančiose tuokvietėse susirenka dešimtys patinų, dėl didelės konkurencijos geriausi patinai apvaisina pateles, kurios peri tokių tuokviečių artimoje aplinkoje, kuri irgi siejama su pelkinėmis arba pradinėje klimaksinėje stadijoje esančių miškų buveinėmis. Dėl vidurūšinės konkurencijos, mažo plėšrūnų tankio optimaliose buveinėse ir gausių maisto išteklių, lokalioms tetervinų grupėms būdingas aukštas produktyvumas, tai yra pagrindinis sėsliai vietinės populiacijos būklei turintis įtakos veiksnys. Sausėjant ir užaugant mišku pelkėms, mažėja tetervinui optimalių buveinių kokybė ir plotas. Dėl šios priežasties susiformuoja fragmentiškos satelitinės tuokvietės suboptimaliose buveinėse aplink degradavusias dideles tuokvietes, į kurias susirenka pavieniai individai. Degradavusiose ir suboptimaliose tuokvietėse kur kas daugiau plėšrūnų. Dėl mažesnės vidurūšinės konkurencijos, didesnio plėšrūnų poveikio mažėja veisimosi sėkmingumas, kas atsiliepia vietos populiacijos produktyvumui. Grėsmės reguliavimo, poveikio sumažinimo galimybės susijusios su svarbių tuokviečių, esančių optimaliose buveinėse, kokybės palaikymu, degradavusių optimalių buveinių, kuriose buvo registruojamos svarbios tuokvietės, atkūrimu, optimalių buveinių, esančių šalia svarbių tuokviečių, plotų didinimu. Optimalių buveinių palaikymas, degradavusių plotų atkūrimas susijęs su aukštapelkių ir tarpinio tipo pelkių, o lokaliai – ir atvirų smėlynų-viržynų buveinių tvarkymu. Pastarasis aspektas yra nepaprastai svarbus, kadangi rūšis yra sėsli, konservatyvi, prisirišusi prie nuolatinių tuokviečių, kurios sąlygoja ir veisimosi vietų apie jas pasirinkimą.
Neigiamas plėšrūnų poveikis	<i>Didelė</i>	Dėl didelio plėšrūnų tankio degradavusiose ir suboptimaliose tetervinų veisimosi buveinėse dažniausiai sunaikinomos dėtys ir vados. Tetervinų dėtys ir vadas dažniausiai sunaikina mangutai, lapės ir šernai, varniniai paukščiai. Grėsmės reguliavimo, poveikio sumažinimo galimybės susijusios su mangutų ir lapių gausos reguliavimu tetervino radavietėse ir jas supančiame kraštovaizdyje.
Svarbių veisimosi buveinių sunaikinimas ir savaiminis nykimas	<i>Lokaliai didelė</i>	Veisimosi buveinės, esančios agrokraštovaizdyje, sunaikinamos užsodinant, užaugant savaime mišku, paverčiant pievas dirbama žeme. Grėsmės reguliavimo, poveikio sumažinimo galimybės susijusios su svarbių tuokviečių inventorizacija ir jų apsauga nuo sunaikinimo, keičiant žemės naudojimo būdą bei tvarkant degradavusias pirmines buvusias veisimosi buveines.
Informacijos stoka apie erdvinį nacionalinės populiacijos pasiskirstymą	<i>Lokaliai didelė</i>	Šiuo metu žinomos didžiausios tetervinų tuokvietės šalyje, tačiau trūksta informacijos apie mažesnes, bet apsaugos požiūriu labai svarbias nuolatinių tuokviečių tiksliai vietas. Reikalinga visų pastovių tetervinų tuokviečių inventorizacija, kuri suteiktų žinių apie svarbių tuokviečių ir jų satelitinių tuokviečių tiksliai vietas, į tuokvietes susirenkančių patinų skaičių, erdvinę nacionalinės populiacijos pasiskirstymo specifiką (t. y. populiacijos fragmentaciją, izoliuotas ir sujungtas subpopuliacijas). Šios žinios taip pat svarbios vertinant ir buveinių kokybę pastoviose tuokvietėse šalies lygiu. Siekiant

		didžiausio panaudotų lėšų efektyvumo, apsaugos priemonės turi būti taikomos prioritetingose vietose populiacijos būklės palaikymo požiūriu, todėl reikalinga detali informacija apie tuokviečių tikslias vietas. Grėsmės reguliavimo, poveikio sumažinimo galimybės susijusios su tikslia tuokviečių vietų inventorizacija, patinų skaičiaus jose nustatymu, buveinių būklės tuokvietėse įvertinimu. Taip pat reikalingas duomenų apibendrinimas įvertinti nacionalinės populiacijos erdvinę struktūrą, subpopuliacijų fragmentus, jų izoliaciją ir perspektyvumą populiacijos stabilumui ir gerai būklei.
Trikdymas lizdavietėse	<i>Lokaliai didelė</i>	Tetervinas yra jautrus miško ūkinei veiklai, žmonių lankymuisi tuokvietėse tuoktuvių metu. Paukščiai išbaidomi iš tuokviečių, mažiau apvaisinama patelių, dėl to mažesni lokalūs reprodukcijos rodikliai, kurie daro neigiamą įtaką sėslios rūšies būklei. Grėsmės reguliavimo, poveikio sumažinimo galimybės susijusios su tikslia tetervinų tuokviečių vietų inventorizacija, miško ūkinės veiklos reguliavimu, eisimo ribojimu tuokvietėse ir jų aplinkoje, inspekcine veikla tuokvietėse. Eisimo ir miško ūkinės veiklos ribojimas miško keliais balandžio–gegužės mėnesiais tetervinų radavietėse ir jų prieigose, bei inspekcine veikla, skirta sumažinti tetervinų tuokvietėse besilankančių žmonių skaičiui tetervinų tuoktuvių metu, gali būti taikytina priemonė svarbiose tuokvietėse, kuriose žinoma didelė ar potenciali žmonių lankymosi galimybė.
Tarprūšinių hibridų neigiamas poveikis	<i>Lokali</i>	Tarprūšiniai hibridai dažniausiai pasitaiko tarp tetervino patino ir kurtinės patelės. Tokie paukščiai vadinami gargatūnais. Jie aptinkami vietovėse, kuriose yra tiek kurtinio, tiek tetervino lokalsios populiacijos. Manoma, kad gargatūnai atsiranda, kai yra nepakankamas kurtinių patinų skaičius vietos populiacijose. Kurtinių patelės priverstos lankyti tetervinų tuoktaviates, kur jas yra apvaisina tetervinų patinai. Gargatūnai dalyvauja tetervinų turnyruose. Būdami apie pusantro karto didesni už tetervinus, šie paukščiai lengvai nurungia ir išvaiko tetervinų patinus iš tuokviečių. Neigiamas šių paukščių poveikis gali būti aktualus pietryčių ir rytų Lietuvos rajonuose esančiose tetervino tuokvietėse, kurios yra netoli kurtinio tuokviečių. Grėsmės reguliavimo, poveikio sumažinimo galimybės susijusios su tuokviečių, kuriose pasirodo gargatūnai, identifikavimu ir šių paukščių sumedžiojimu.

* Grėsmių svarbos vertinimo kriterijai:

Kritinė svarba – veiksniai, kurie neigiamai veikia nacionalinę populiaciją.

Didelė svarba – veiksniai, kurie neigiamai veikia didelę populiacijos dalį.

Lokaliai didelė svarba – neigiamas poveikis, aktualus specifinėms ar regioniškai reikšmingoms radavietėms.

Lokali – neigiamas poveikis, pasireiškiantis pavienėse tuokvietėse.

Inventorizacijos ir moksliniai tyrimai

11. Tetervino inventorizacijos ir moksliniai tyrimai apibendrinti 2 lentelėje. Epizodiniai rūšies stebėjimai ir tyrimai šalyje vykdomi ne vieną dešimtmetį. Daugiau duomenų sukaupia apie tetervino paplitimą, gausą, tuokvietes ir ekologinius poreikius didžiosiose šalies pelkėse ir šalia jų. Nuo 2006 m. vykdomas valstybinis rūšies monitoringas. Nustatyta, kad ekologiniai poreikiai iš esmės susiję su tarpinėmis pelkėmis ir aukštapelkėmis, taip pat krūmuotomis pievomis. Mitybinės buveinės žiemą yra susijusios su beržynais ir yra šalia tuokviečių bei perimviečių. Trūksta moksliniais tyrimais paremtų duomenų apie tetervino biologiją ir ekologiją Lietuvoje, ypač apie perėjimo buveines, tuokviečių erdvinę struktūrą, dinamiką ir nykimo priežastis. Tokie duomenys leistų efektyviau organizuoti rūšies apsaugą.

2 lentelė. Tetervino inventorizacijos ir moksliniai tyrimai

Data, trukmė	Tyrinėta teritorija	Naudotos metodikos, pagrindinės publikacijos	Rezultatų apibendrinimas
1980–2000 2007–2016	Lietuva Klaipėdos kraštas	Tetervino paplitimo, gausumo, veisimosi sėkmingumo, mitybos, lizdaviečių tyrimai. Taikytas tuokviečių paieškos ir tikrinimo metodas. Logminas V. 1990. Tetervinas. Kn.: Logminas V. (sud.), Lietuvos fauna. Paukščiai. 1 tomas. Vilnius, Mokslas: 187-189. Paltanavičius S., Raudonikis L. 2007. Tetervinas. Kn.: Rašomavičius V. (red.), Lietuvos raudonoji knyga. Vilnius, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija: 207 p.	Pateikiami duomenys apie pastarųjų dešimtmečių tetervino paplitimą, elgseną, biologiją, ekologiją, grėsmes. Rezultatai svarbūs vertinant populiacijos dydį, pasiskirstymą, mitybą, elgseną. Duomenys, naudojami šiuose šaltiniuose, yra patikimi.
1992–1996 1995–2000	Klaipėdos kraštas Lietuva	Tetervino paplitimo tyrimas taikant Lietuvos perinčių paukščių atlaso sudarymui naudotas metodikas. Jusys V., Mačiulis M., Mečionis R., Poškus A., Gražulevičius G., Petraitis A. 1999. Klaipėdos krašto perinčių paukščių atlasas. Vilnius, „Daigai”: 69 p. Kirstukas M. 2006. Tetervinas. Kn.: Kurlavičius P. (red.), Lietuvos perinčių paukščių atlasas. Kaunas, Lututė: 66 p.	Pateikiami duomenys apie pastarųjų dviejų dešimtmečių tetervino paplitimą. Rezultatai svarbūs vertinant populiacijos būklę ir dinamiką. Duomenys, naudojami šiuose šaltiniuose, yra patikimi.

2006, 2009, 2012, 2015	Adutiškio- Guntauninkų miškai, Čepkelių ir Kamanų pelkės, Dainavos ir Rūdninkų girios, Žuvinto biosferos rezervatas ir Praviršulio tyrelis	Tetervino vietos populiacijos gausos nustatymas pagal patinų skaičių tuokvietėse metodu. Pagrindiniai darbų rezultatai pateikti Europos Bendrijos svarbos paukščių rūšių, kurių apsaugai būtina steigti teritorijas, būklės įvertinimo 2006, 2009, 2012, 2015 m. atskaitose.	Surinkti duomenys apie patinų skaičių tuokvietėse tetervino apsaugai išskirtose Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijoje. Rezultatai svarbūs vertinant populiacijos būklę svarbiausiose radavietėse Lietuvoje. Duomenys yra patikimi.
---------------------------------	--	---	---

Apsaugos, tvarkymo planai ir jų įgyvendinimas

12. Lietuvoje tetervino buveinių tvarkymo darbai iki šiol atlikti saugomų teritorijų direkčių iniciatyva, finansuojant iš Aplinkos apsaugos rėmimo programos. Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių gamtinio rezervato direkcija 2009–2011 m. atliko tetervinų tuokvietės tvarkymo ir palaikymo darbus Musteikos apylinkėse 34,5 ha teritorijoje. Žemaitijos nacionalinio parko direkcija 2011 m. atkūrino tetervino tuokvietę Ertenio telmologiniame draustinyje 2,5 ha teritorijoje. Programos „Life“ finansuojamų, į kitas rūšis orientuotų projektų: „Amalvos ir Žuvinto šlapinių išsaugojimo projektas“, „Hidrologinio režimo atkūrimas Amalvos ir Kamanų aukštapelkėse“, „Aukštumalos aukštapelkės atkūrimas Nemuno deltos regioniniame parke“, „Lietuvos pažėstų durpynų tvarkymas įgyvendinant Tyrulių PAST darbus“ metu tvarkytos pelkių buveinės, tikėtina, pagerino ir tetervinų optimalių buveinių būklę. Nepaisant to, iki šiol vykdyti darbai apima tik nedidelę dalį svarbių tetervino tuokviečių.

Kai kurioms saugomoms teritorijoms yra parengti gamtotvarkos planai, kuriuose taip pat numatyti tvarkymo darbai, tiesiogiai ar netiesiogiai susiję su tetervino buveinėmis:

- Notigalės pelkės gamtotvarkos planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. D1-189 „Dėl Notigalės pelkės gamtotvarkos plano patvirtinimo“, kuriame nurodomas lokals populiacijos dydis 20–30 tetervino patinų. Šiame gamtotvarkos plane numatytos pelkės tvarkymo veiklos rūšys nebuvo įgyvendintos;

- Kepurinės pelkės gamtotvarkos planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. vasario 28 d. įsakymu Nr. D1-129 „Dėl Kepurinės pelkės gamtotvarkos plano patvirtinimo“. Šiame gamtotvarkos plane numatyta atkurti Kepurinės pelkės hidrologinį režimą, stabdantį pelkės apaugimą medžiais ir krūmais;

- Amalvo pelkės gamtotvarkos planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2017 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. D1-266 „Dėl Amalvo pelkės gamtotvarkos plano patvirtinimo“. Šiame gamtotvarkos plane numatytas hidrologinio režimo ir pelkių buveinių atkūrimas, o šios priemonės yra palankios tetervinui dėl rūšies ekologinių poreikių būtent tokio tipo buveinėms;

- Aukštojo tyro gamtotvarkos planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. gegužės 17 d. įsakymu Nr. D1-266 „Dėl Aukštojo tyro gamtotvarkos plano patvirtinimo“. Aukštajame tyre aptinkama iki 10 tetervino patinų. 2007–2016 m. vykdytos veiklos rūšys, skirtos atvirų buveinių tvarkymui. Įgyvendintos pelkės hidrologinio režimo ir atvirų pievų palaikymo veiklos rūšys, kurios palankios tetervinui dėl rūšies ekologinių poreikių būtent tokio tipo buveinėms;

- Praviršulio tyrelio gamtotvarkos planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2011 m. spalio 18 d. įsakymu Nr. D1-804 „Dėl Praviršulio tyrelio gamtotvarkos plano patvirtinimo“, kuriame numatytas tetervinų buveinių tvarkymas. Šios veiklos rūšys dar neįgyvendintos;

– Musteikos miško gamtotvarkos planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2014 m. gruodžio 4 d. įsakymu Nr. D1-990 „Dėl Musteikos miško gamtotvarkos plano patvirtinimo“, kuriame numatytas tetervinų buveinių tvarkymas;

– Biržulio-Stervo pelkių komplekso gamtotvarkos planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2015 m. birželio 23 d. įsakymu Nr. D1-492 „Dėl Biržulio-Stervo pelkių komplekso gamtotvarkos plano patvirtinimo“, kuriame numatytas hidrologinio režimo atkūrimas ir pelkės perteklinės biomasės panaudojimo studijos parengimas. Pelkių palaikymo veiklos rūšys bus palankios tetervinui dėl rūšies ekologinių poreikių būtent tokio tipo buveinėms;

– Aukštumalos telmologinio draustinio gamtotvarkos planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2015 m. rugsėjo 1 d. įsakymu Nr. D1-623 „Dėl Aukštumalos telmologinio draustinio gamtotvarkos plano patvirtinimo“. Šiame gamtotvarkos plane numatytas tetervinui palankus pelkės hidrologinio režimo ir plynų atkūrimas;

– Rūdninkų girios gamtotvarkos planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2010 m. liepos 9 d. įsakymu Nr. D1-591 „Dėl Rūdninkų girios gamtotvarkos plano patvirtinimo“. Šiame gamtotvarkos plane numatyta palaikyti atviras buveines, didinti beržynų plotus, reikalingus tetervino mitybai, reguliuoti plėšrūnų gausą;

– Paršežerio-Lūksto pelkių komplekso gamtotvarkos planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2015 m. spalio 23 d. įsakymu Nr. D1-769 „Dėl Paršežerio-Lūksto pelkių komplekso gamtotvarkos plano patvirtinimo“. Šiame gamtotvarkos plane numatyta parengti pelkės hidrologinio režimo atkūrimo studiją, atkurti ir palaikyti atviras buveines. Šios priemonės gerina buveinių, tinkamų tetervinui, būklę;

– Plinkšių durpyno gamtotvarkos planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2015 m. vasario 23 d. įsakymu Nr. D1-153 „Dėl Plinkšių durpyno gamtotvarkos plano patvirtinimo“. Šiame gamtotvarkos plane numatyta atkurti pelkės hidrologinį režimą. Ši priemonė gerina buveinių, tinkamų tetervinui, būklę;

– Kulalių riedulyno gamtotvarkos planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. sausio 9 d. įsakymu Nr. D1-16 „Dėl Kulalių riedulyno, Svencelės pievų, Šauklių riedulyno ir Zervyno ežero ir jo apyežerių gamtotvarkos planų patvirtinimo“. Šiame gamtotvarkos plane numatyta atkurti pelkės hidrologinį režimą, atkurti ir palaikyti atviras buveines. Šios priemonės gerina buveinių, tinkamų tetervinui, būklę.

Veiksmų planų, skirtų tetervino apsaugai, iki 2017 m. parengta ir įgyvendinta nebuvo.

III SKYRIUS

APSAUGOS PLANO TIKSLAI, UŽDAVINIAI, PRIEMONĖS IR FINANSAVIMO ŠALTINIAI

13. Tetervino (*Tetrao tetrix*) apsaugos plano (toliau – Apsaugos planas) tikslas – išsaugoti gyvybingą tetervino populiaciją Lietuvoje, kurią sudaro ne mažiau negu 2000 patinų.

14. Apsaugos plano uždaviniai ir priemonės pateiktos 3 lentelėje.

15. Apsaugos plano uždavinių įgyvendinimas gali būti finansuojamas iš Europos Sąjungos fondų, Lietuvos Respublikos biudžeto, privačių ir / ar kitų lėšų.

3 lentelė. Apsaugos plano uždaviniai ir priemonės

Uždaviniai	Priemonės
1. Palaikyti esančias ir atkurti degradavusias tetervinų buveines įvaraus tipo pelkėse, kuriose registruotos svarbios tetervinų tuokvietės.	palaikyti, atkurti pelkių plynės, reguliuoti hidrologinį režimą vietose, kuriose registruotos svarbios ar yra buvusios svarbios tetervinų tuokvietės.
2. Reguluoti plėšrūnų,	reguluoti mangutų, lapių, kranklių gausumą vietovėse, kuriose

keliančių grėsmę tetervinui, skaitlingumą.	aptinkamos svarbios tetervinų tuokvietės.
3. Surinkti duomenis apie tetervinų tuokviečių erdvinę ir kokybinę struktūrą.	3.1. atlikti tikslią tetervinų tuokviečių vietų inventorizaciją, remiantis tetervino paplitimo duomenimis; 3.2. nustatyti tetervinų patinų skaičių tuokvietėse; 3.3. įvertinti tetervinų buveinių būklę inventorizuotose tuokvietėse; 3.4. apibendrinti surinktus duomenis ir nustatyti erdvinę nacionalinės tetervinų populiacijos struktūrą, subpopuliacijų fragmentiškumą, svarbiausių tetervino tuokviečių agregacijos regionus, svarbiausius išsaugant gerą nacionalinės populiacijos būklę.
4. Išsaugoti svarbias tetervinų tuokviete, esančias agrokraštovaizdyje, nuo sunaikinimo ir sunykimo.	4.1. identifikuoti svarbiausias nacionalinės populiacijos stabilumui ir gerai būklei tetervinų tuokviete, esančias agrokraštovaizdyje; 4.2. išsaugoti tokių tuokviečių buveinių struktūrą nuo neigiamų žemėnaudos pokyčių.
5. Mažinti žmonių lankymąsi tetervinų tuokvietėse ir jų prieigose tetervinų tuoktuvių metu.	5.1. riboti motorinio transporto eismą tetervinų tuokvietėse ir jų prieigose, esančiose lengvai pasiekiamose vietose, nuo balandžio 1 d. iki gegužės 31 d.; 5.2. informuoti plačiąją visuomenę ir tikslines grupes (pvz., žemės valdytojus ir naudotojus, medžiotojus, miškininkus, gamtos fotografus ir pan.) apie atsakingo lankymosi tetervinų tuokvietėse poreikį ir būdus; 5.3. sumažinti miško lankytojų skaičių svarbių tetervino tuokviečių, kuriose žinoma ar potenciali žmonių lankymosi problema, prieigose nuo balandžio 1 d. iki gegužės 31 d.
6. Stebėti tetervino populiacijos būklę.	parengti ir vykdyti stebėsenos programą, kuri apimtų svarbias tetervinų tuokviete optimaliose (pelkėse) ir antrinėse (agrokraštovaizdyje) buveinėse, stebėti tetervinų tuokviečių ir juose susirenkančių patinų skaičiaus dinamiką kraštovaizdžio lygmenyje.

DETALŪS METADUOMENYS

Dokumento sudarytojas (-ai)	Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija 188602370, Teisės aktų informacinė sistema
Dokumento pavadinimas (antraštė)	Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas „Dėl Tetervino (Tetrao tetrix) apsaugos plano patvirtinimo“
Dokumento registracijos data ir numeris	2017-07-11 Nr. D1-598
Dokumento specifikacijos identifikavimo žymuo	ADOC-V1.0
Parašo paskirtis	Pasirašymas
Parašą sukūrusio asmens vardas, pavardė ir pareigos	Kęstutis Navickas, Ministras
Sertifikatas išduotas	KĘSTUTIS NAVICKAS, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija LT
Parašo sukūrimo data ir laikas	2017-07-12 15:23:51
Parašo formatas	XAdES-X-L
Laiko žymoje nurodytas laikas	2017-07-12 15:24:11
Informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėją	ADIC CA-B, Asmens dokumentu israsymo centras prie LR VRM LT
Sertifikato galiojimo laikas	2016-12-15 - 2019-12-15
Informacija apie būdus, naudotus metaduomenų vientisumui užtikrinti	-
Pagrindinio dokumento priedų skaičius	-
Pagrindinio dokumento pridedamų dokumentų skaičius	-
Programinės įrangos, kuria naudojantis sudarytas elektroninis dokumentas, pavadinimas	eSeimas. Teisės aktų informacinė sistema (TAIS), versija 1.2.40
Informacija apie elektroninio dokumento ir elektroninio (-ių) parašo (-ų) tikrinimą (tikrinimo data)	Metadata entry "Index of the case (volume) the document is assigned to" must be specified Visi dokumente esantys elektroniniai parašai galioja (2017-07-14)
Paieškos nuoroda	https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=658e504066c711e7a53b83ca0142260e
Papildomi metaduomenys	Nuorašą suformavo 2017-07-14 01:29:07 TAIS